

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону «Про внесення змін до Закону України
«Про споживче кредитування» щодо врегулювання деяких питань
простроченої заборгованості на період дії воєнного, надзвичайного стану
для внутрішньо переміщених осіб, які втратили роботу або
працевдатність та перемістилися (повторно перемістилися)
з територій, включених до переліку територій, на яких ведуться
(велися) бойові дії або тимчасово окупованих,
або втратили житло»
*(реєстр. № 10333 від 12.12.2023 р.)**

Вступ.

Закон України «Про споживче кредитування» визначає загальні правові та організаційні засади споживчого кредитування. У липні 2022 року у зв'язку з повномасштабною агресією проти України до названого Закону було внесено зміни, які встановили тимчасові (на період дії воєнного стану в Україні та протягом 90 днів із дня його припинення або скасування) додаткові вимоги щодо етичної поведінки кредитодавця, нового кредитора, колекторської компанії та залучених ними фізичних та юридичних осіб під час врегулювання простроченої заборгованості відносно захищених категорій споживачів. До захищених категорій споживачів Законом було віднесено: військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, які проходять військову службу на території України; військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх із військової служби, пов'язаного з проходженням такої служби; членів сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти; осіб, які перебувають у полоні, з якими втрачено зв'язок або які зникли безвісти¹. Однак на сьогодні не врегульовано питання взаємодії кредитодавців зі споживачами – внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО), які також часто знаходяться у скрутних життєвих обставинах і не можуть виплачувати отримані до початку повномасштабного вторгнення кредити.

Основна частина.

Метою законопроекту реєстр. № 10333 від 12.12.2023 р. є врегулювання на період дії воєнного стану питання кредитних зобов'язань ВПО, які втратили роботу або працевдатність і перемістилися (повторно перемістилися) із територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, або тимчасово окупованих, або втратили житло.

¹ Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні: Закон України від 27 липня 2022 року № 2459-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2459-20#Text>

Проектом Закону пропонується:

доповнити захищені категорії позичальників ВПО, які втратили роботу або працездатність і перемістилися (повторно перемістилися) із територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, або тимчасово окупованих, або ж втратили житло;

визначити перелік документів, що встановлюють належність ВПО до захищеної категорії споживачів;

встановити, що захист під час урегулювання простроченої заборгованості поширюється на ВПО за умови, що договір про споживчий кредит було укладено до запровадження воєнного стану в Україні.

Підтримуючи ідею законопроекту щодо додаткового захисту ВПО, необхідно звернути увагу, що такого захисту потребують, насамперед, особи, які опинилися у скрутному матеріальному становищі. Тому вбачається за необхідне уточнити такі умови, як коло захищених осіб і мету отримання кредиту, згідно з якими планується надавати додатковий захист.

Звертаємо увагу, що з 2014 року і до повномасштабного вторгнення в Україні налічувалося більше, ніж 1,3 млн ВПО², що на сьогодні близько 10 років проживають поза межами адміністративно-територіальних одиниць, з яких здійснюється внутрішнє переміщення, і також користуються споживчими кредитами. При цьому кредити видаються на нині контрольованій Україною території, а споживачі мають можливість користуватися майном, придбаним за кредитні кошти. Отже, потребує уточнення коло ВПО, на яких поширюється захист під час врегулювання простроченої заборгованості.

Розглядаючи категорію «внутрішньо переміщені особи, які втратили працездатність», необхідно врахувати, що працездатність поділяється на загальну, професійну, спеціальну, обмежену, повну, часткову, а втрата працездатності може бути постійною або тимчасовою³. Навряд чи уявляється доцільним встановлення додаткового захисту для тимчасово непрацездатних осіб, або таких, що втратили професійну працездатність, але мають можливість повноцінно працювати за іншою спеціальністю.

Що стосується мети отримання кредиту, варто зауважити, що Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо

² Див., наприклад, попередній звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави: затверджено постановою Верховної Ради України від 11 квітня 2023 року № 3044-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3044-20#Text>

³ Див., наприклад, Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків: наказ МОЗ України від 05.06.2012 № 420. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1387-12#Text>; Про затвердження Порядку організації експертизи тимчасової втрати працездатності: наказ МОЗ України від 09.04.2008 № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-08#Text>

підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»⁴ встановлено додаткові гарантії для позичальників за договорами, предметом забезпечення яких є нерухоме майно (квартира, інше житлове приміщення у будівлі, приватний житловий будинок, садовий або дачний будинок, об'єкт незавершеного житлового будівництва) або автомобіль (якщо нерухоме майно є або мало б стати єдиним місцем проживання сім'ї позичальника, а автомобіль був єдиним у сім'ї позичальника), що виключає взаємодію за цими договорами кредитодавця та споживача. Таким чином, додатковим захистом за законопроектом мають бути забезпечені договори кредитування іншого майна, а отже, на нашу думку, є сенс обмежити його перелік або вартість.

Крім зазначених принципових моментів, варто звернути увагу на деякі техніко-юридичні недоліки законопроекту. Так, ним пропонується внести зміни до одного пункту розділу IV Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про споживче кредитування», що відповідно до усталеної практики законодавчої техніки має бути відображено у назві проекту. До того ж, заходи додаткового захисту передбачається запровадити на період дії воєнного стану, у зв'язку із чим доречно запропонувати виключити слово «надзвичайного» у назві законопроекту, а також замінити слова «запровадження воєнного стану в Україні» в абзаці п'ятому пункту 1 розділу I словами та цифрами «24 лютого 2022 року».

Необхідно також звернути увагу, що довідка, що посвідчує статус ВПО, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» називається «довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи», тож із метою дотримання принципу термінологічної єдності доцільніше використовувати саме це формулювання. Аналогічно, термін «житло, зруйноване або непридатне для проживання» видається за необхідне замінити терміном «знищені об'єкти нерухомого майна» (або «знищене житло», якщо передбачається звузити коло цих об'єктів порівняно із Законом України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України», і в такому випадку визначити, що мається на увазі під цим терміном).

Відповідно до чинного пункту 6² розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про споживче кредитування» кредитодавець, новий кредитор має право звернутися за підтвердженням інформації щодо належності споживача до захищеної категорії до органів, які надають відповідні підтвердні документи. Тому вбачається логічним, що названі суб'єкти повинні мати можливість

⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2823-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2823-20#Text>

звернутися до органів, які підтверджують своїми документами інформацію щодо ВПО, віднесених до захищених категорій.

Оскільки державне регулювання та нагляд у сфері споживчого кредитування покладено на Національний банк України (стаття 5 Закону України «Про споживче кредитування»), у Прикінцевих положеннях законопроекту доцільно надати Національному Банку України доручення привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом.

Висновки.

Законодавчі ініціативи щодо додаткового захисту прав позичальників, зокрема із числа внутрішньо переміщених осіб, безумовно заслуговують на увагу. Водночас під час їх прийняття та впровадження варто прагнути забезпечити баланс у захисті прав як споживачів, так і кредиторів. Тому, на нашу думку, законопроект має бути доопрацьований з метою підтримки, насамперед, ВПО, що належать до незахищених верств населення.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*